

Frank Budgen: Η συνάντηση του Τζαίημς Τζόυς με τον Όμηρο

ΕΠΟΠΤΕΙΑ

Νέκυια

<https://epopteia.gr/75/frank-budgen-i-synantisi-tou-tzeims-tzoys-me-ton/>

Άπο το James Joyce and the Making of Ulysses, University of Indiana Press, 1960

Τον Τζόυς τον συνάντησα ξανά, κατά τύχη αυτή τη φορά, λίγο μετά τη συνάντησή μας στην πανσιόν του Τέηλορ, και κάναμε περίπατο κάτω από τα δέντρα στην Ούτοκε, από την πλατεία Μπελβύ προς το ακρωτήριο Τσίριχορν. Αριστερά μας ορθώνονταν τα αστικά σπίτια της Ζυρίχης, δεξιά μας ανοιγόταν η λίμνη και απέναντι οι πράσινες πλαγιές και οι κομψές καμπύλες της κορυφογραμμής του Ίτλιμπεργκ.

«Γράφω ένα βιβλίο», είπε ο Τζόυς, «βασισμένο στις περιπλανήσεις του Οδυσσέα. Η Οδύσσεια δηλαδή είναι άς πούμε η κάτοψή μου. Μόνο που ο καιρός μου είναι πιο πρόσφατος κι οι περιπλανήσεις του ήρωά μου δεν κρατάνε πάνω από δεκαοχτώ ώρες».

Έκανα διάφορους συνειρμούς, αλλά δεν πήραν μορφή αρκετά σαφή ώστε να κάνω κάποιο σχόλιο. Μ' αυτούς έγραψα σιωπηλά το σχήμα της κορυφογραμμής του Ίτλιμπεργκ και των λόφων Άλμπις. Για μένα η Οδύσσεια ήταν απλώς ένα μεγάλο ποίημα που θα το εικονογραφούσε κάποιο μέλος της Βασιλικής Ακαδημίας. Έβλεπα μπροστά μου τους Έλληνες ήρωες, ζωγραφισμένους με ακουαρέλες, σε ένα ανοιχτό βιβλίο στη βιτρίνα ενός βιβλιοπωλείου στην Όξφορντ Στρήτ.

Ο Τζόυς μίλησε πάλι πιό ζωηρά:

«Φαίνεσαι πολύ διαβασμένος, κύριε Μπάτζεν. Μήπως έχεις ακουστά κανέναν ολοκληρωμένο, πλήρη χαρακτήρα από οποιονδήποτε

συγγραφέα;»

Με ξαφνικό ενδιαφέρον έφερα στη μνήμη μου πλήθος ολόκληρο φανταστικών προσώπων. Από τους λογοτέχνες ίσως ο Μπαλζάκ να έχει κάποιον; Όχι. Ο Φλωμπέρ; Όχι. Μήπως ο Ντοστογιέφσκι κι ο Τολστόι; Οι χαρακτήρες τους είναι υπέροχοι αλλά όχι πλήρεις. Ο Σαίξπηρ σίγουρα. Αλλά και πάλι, όχι. Τα φώτα της ράμπας, η ασίδα του προσκηνίου, η θανάσιμη αυλαία δεν υπάρχουν για να μας παρουσιάζουν ολοκληρωμένα, πλήρη όντα, αλλά για να μας δίνουν τρεις ώρες παθιασμένης σύγκρουσης. Κατέληξα στον Γκαίτε.

«Τι λες για τον Φάουστ;» είπα. Κι έπειτα, σαν δεύτερη επιλογή, «Η τον Άμλετ;»

«Ο Φάουστ!» είπε ο Τζούς. «Όχι απλώς δεν είναι ολοκληρωμένος άνθρωπος, δεν είναι καν άνθρωπος. Τι είναι, γέρος ή νέος; Πού είναι το σπίτι και η οικογένεια του; Δεν ξέρουμε. Και δεν μπορεί να είναι ολοκληρωμένος γιατί δεν είναι ποτέ μόνος του. Πάντα βρίσκεται στο πλευρό ή στα πόδια του ο Μεφιστοφελής. Απλώς τον βλέπουμε πολύ, αυτό ειν' όλο».

Ήταν εύκολο να δω την απάντηση που είχε ο Τζούς στό μυαλό του.

«Ο δικός σου ολοκληρωμένος άνθρωπος στη λογοτεχνία είναι, να υποθέσω, ο Οδυσσέας;»

«Ναι», είπε ο Τζούς. «Ο δίχως ηλικία Φάουστ δεν είναι άνθρωπος. Όμως ανέφερεις τον Άμλετ. Ο Άμλετ είναι άνθρωπος, αλλά είναι μόνο γιος. Ο Οδυσσέας είναι γιός για τον Λαέρτη, αλλά πατέρας για τον Τηλέμαχο, σύζυγος για την Πηνελόπη, εραστής της Καλυψώς, συμπολεμιστής των Ελλήνων στην Τροία και βασιλιάς της Ιθάκης. Πέρασε πολλές δοκιμασίες, αλλά με το κουράγιο και τη σοφία του τής ξεπέρασε όλες. Μην ξεχνάς ότι ήταν φυγοπόλεμος και προσπάθησε να αποφύγει τον πόλεμο κάνοντας τον τρελό. Ίσως να μην είχε πιάσει ποτέ όπλο να πάει στην Τροία, αλλά ο Έλληνας στρατολόγος ήταν πιο έξυπνος από αυτόν κι εκεί που όργωνε την άμμο του έβαλε τόν μικρό Τηλέμαχο μπροστά στο αλέτρι. Μόλις όμως πήγε στον πόλεμο ο αντιρρησίας συνείδησης έγινε jusqu'au-boutist. Όταν οι υπόλοιποι ήθελαν να εγκαταλεί-

ψουν την πολιορκία, εκείνος επέμεινε να μείνουν ώσπου νά πέσει ή Τροία».

Γέλασα με το χαρακτηρισμό του Οδυσσέα ως λουφαδόρου κι ο Τζόυς συνέχισε.

«Και κάτι ακόμα: η ιστορία του Οδυσσέα δεν τελείωσε με το τέλος του τρωικού πολέμου. Ξεκίνησε ακριβώς τότε που οι άλλοι Έλληνες ήρωες επέστρεψαν για να ζήσουν την υπόλοιπη ζωή τους με ειρήνη. Κι ύστερα» -γέλασε ο Τζόυς- «ήταν ο πρώτος τζέντλεμαν της Ευρώπης. Όταν πήγε να συναντήσει τη νεαρή πριγκίπισσα έκρυψε από τα παρθενικά μάτια της τα επίμαχα σημεία στο ποτισμένο από την αλμύρα και σκεπασμένο από πεταλίδες σώμα του. Και ήταν και εφευρέτης. Τα τανκ είναι δική του επινόηση. Τι Δούρειος Ίππος, τι μεταλλικό κουτί· το ίδιο κάνει. Είναι καί τά δυό κελύφη πού κουβαλάνε οπλισμένους στρατιώτες».

Η ιστορία επαναλαμβάνεται. Ο εφευρέτης του τανκ συνάντησε τόν δικό του Αϊάντα στό Υπουργείο Πολέμου με τη μορφή του λόρδου Κίτσενερ.

Μου φαίνεται σημαντικό που ο Τζόυς πρώτα μου μίλησε για τον πρωταγωνιστή του βιβλίου του κι αργότερα για τα πολύμορφα τεχνάσματα μέσα από τα οποία τον παρουσίαζε. Αν ο χαρακτήρας και το υλικό μπορούν να διαχωριστούν, με αυτή τη σειρά θα τα έβαζε. Στο τέλος του περιπάτου μας, στο γυρισμό προς την Μπελβύ, μια ερώτηση γεννήθηκε στο μυαλό μου.

«Τι εννοείς», είπα, «ολοκληρωμένος; Για παράδειγμα, αν ένας γλύπτης φτιάξει τη φιγούρα ενός ανθρώπου, τότε ο άνθρωπος είναι πλήρης, τρισδιάστατος, αλλά όχι απαραίτητα ολοκληρωμένος με την έννοια του ιδανικός. Όλα τα ανθρώπινα σώματα είναι ατελή, περιορισμένα κατά κάποιον τρόπο, το ίδιο και οι άνθρωποι. Ο Οδυσσέας σου τώρα...»

«Είναι και τα δύο», είπε ο Τζόυς. «Τον βλέπω από όλες τις πλευρές, κι έτσι είναι πλήρης με την έννοια της φιγούρας του γλύπτη σου. Αλλά είναι και ολοκληρωμένος άνθρωπος -καλός

άνθρωπος. Όπως και να 'χει, έτσι έχω σκοπό να είναι».